

hole. In this chapter, the extra theoretical perspective is brought in from Paul Ricoeur's work on metaphor, his description of metaphor as the experience of "seeing as", and the two concepts *muthos* and *mimêsis* to respectively describe the plot of a text and its "imitation" of or reference to reality (74-75). The introduction of Ricoeur does not contribute significantly to the analysis of the story of Tamar as realized metaphor, and it probably would have been better to leave it out. The same can be said about the extra perspective introduced in Chapter 5 on Jezebel, in this case conceptual blending theory (148-150). It appears as an afterthought and does not improve the otherwise compelling analysis of Jezebel and the ways in which she both defies and succumbs to Hebrew Bible gender stereotypes.

Gendered Violence in Biblical Narrative is a beautifully written book. It shows a wonderful sense of humor with chapter titles such as "Stocking the Pantry" (theory and method), and "Clearing the Table" (conclusion), and it is an inspiring and creative investigation of biblical narratives. To keep with the culinary imagery, Brownsmith's monograph is a rich and nurturing stew, and even if this reader sometimes wished for a simpler dish with fewer ingredients and flavors, it is nevertheless a delicious read and much recommended. Enjoy!

ANNE KATRINE DE HEMMER GUDME
akgudme@teologi.uio.no
 University of Oslo

D.O.I.: 10.1344/Lectora2025.31.21

Quan les dones tenien el poder. Lideratge femení a l'antiga Grècia i a Roma

Marta Oller i Gemma Puigvert

Barcelona, La Magrana, 2024, 551 pp. ISBN: 978-8-41-933442-8

Se sol afirmar que les cultures grega i romana eren societats androcèntriques en què l'espai de la dona, amb escassíssimes excepcions, quedava relegat a un àmbit íntim, privat, al marge de la vida social, pública i política. I se sol afegir que, en el cas de la societat romana, la cosa era una mica millor. Així, evidenciar la mínima presència pública de les dones comporta, al seu torn, fer-la gairebé invisible en la divulgació en recerca. En l'imaginari col·lectiu, doncs, són conegudes figures com Medea i es destaca la matrona romana o les conseqüències jurídiques que tenia per a una dona casar-se segons un o altre ritual. Més enllà d'això, poc se sabia de l'activitat de les dones en aquestes

societats i eren gairebé desconegudes les figures femenines que se sortien dels paràmetres de la *femme fatale*.

Tanmateix, com demostren les autores d'aquest monogràfic, encara que ens basem només en fonts textuais, no existeix una sola cultura o societat grega antiga, atès el lapse temporal que comprèn el concepte, i tampoc una única societat romana. De fet, els testimonis més antics citats reculen fins a les tauletes de l'època micènica (segles XVI i XI a. C. ca.) i aporten informació il·luminadora a propòsit de l'especialització laboral de les dones (176-179). A més, durant l'imperi romà (dels segles I a. C. al V d. C.), la separació entre cultura grega i cultura romana no és tan nítida, de manera que la major presència femenina es dona en totes dues.

D'altra banda, pel que fa l'androcentrisme i la misogínia tòpiques d'aquestes societats, se solien privilegiar textos en què es construïen unes imatges tipificades que ho corroboraven (37). Tanmateix, n'existeixen d'altres en què la figura de la dona presenta matisos més complexos que evidencien certs canvis o evolucions, malgrat que el monopoli de la construcció i la presentació de la figura femenina continuï essent eminentment masculí.

Aquest llibre, doncs, representa una fita de la divulgació en recerca, pel que fa a la figura femenina en les societats grega i romana, que posa a l'abast del públic general unes fonts precioses i preuades. Es tracta d'una obra que no sols no cau en les inèrcies descrites, sinó que les matisa amb l'enorme pes de l'abundància de fonts, organitzades de manera intel·ligent per tal d'evitar certs perills.

Així, no ordenen cronològicament les figures femenines o les fonts, i tampoc, malgrat que fan una distinció entre Grècia i Roma —especialment per raons de llengua—, cauen en la falsa rigidesa de la distinció entre cultures. Proposen, en canvi, un ordre temàtic, i incideixen en la dimensió social i pública del poder de la dona, tant se val si s'exerceix des d'un àmbit més privat. Ordenar temàticament els textos i no cronològicament estalvia malentesos al lector pel que fa, per exemple, als poemes homèrics (35-39, 120-3, 180-7), ja que presenten un greu problema: a banda de ser poesia èpica, el món que s'hi presenta és descrit com un món que ja no existeix. A més, és discutidíssima l'opinió segons la qual aquests poemes es poden adscriure a un sol període de la història (els proposats van des de l'època micènica fins al final de l'Edat Fosca, al segle VIII a. C.), i hi ha estudiosos que apunten que, tal com els hem rebut, reflecteixen diferents períodes sense cap voluntat de reflectir una realitat històrica.¹

¹ Per a una revisió d'aquesta qüestió, vegeu Pòrtulas, Jaume (2008), *Introducció a la Ilíada. Homer, entre la llegenda i la història*, Barcelona, Fundació Bernat Metge: 75-271.

Les autores del llibre citen textos literaris i testimonis epigràfics. I presenten figures mítiques (Hera, Iocasta, Camil·la, Dido), figures històriques però construïdes literàriament (Fúlvia, Hortènsia, Olímpida) i figures històriques conegudes a partir de l'epigrafia (Antònia Clementina, Epicteta), una font que aporta una informació molt rica amb un accés més directe i no tan condicionat per la construcció literària.

Pel que fa a les figures femenines presentades en els textos literaris, tant se val si es tracta de personatges mítics o històrics, aquest llibre mostra clarament com la seva construcció no pot escapar del marc mental androcèntric i masculí, i, sobretot, dels codis i tòpics establerts per estructurar el relat sobre el personatge. És així que, si bé els autors presenten discursos que tal vegada pronunciaren les dones, per la manera com estan escrits, la sospita que es tracta de discursos compostos pels autors més que no pas per les dones és massa temptadora (Pòrcia, Valèria). En aquests casos, els passatges triats ens recorden que ens trobem davant de relats escrits per homes i que molt sovint reproduïen els esquemes i la concepció que ells tenien de com calia que fos una dona —i com no havia de ser—, com havia de comportar-se i com havia de parlar.

Tanmateix, les fonts epigràfiques es revelen com una via d'accés a la realitat social de la dona menys condicionada pels tòpics i els codis literaris. Aquí les dones brillen amb una vivesa senzilla, acompanyades d'explicacions que posen el lector en context: venedores (211-214), actrius (268-272), metges (209, 257-261), capatasses (179), dones dedicades al comerç (228-233 i 280-284), entre moltes altres, desfilen per les pàgines d'aquest llibre. Aquestes fonts seleccionades posen el focus en figures que en els textos literaris són gairebé invisibles. Perquè, així com l'epigrafia mostra que les dones podien exercir diferents oficis, de ben segur que en els textos literaris l'especialització laboral femenina no devia interessar gaire, fet que no implica que no fos una realitat.

I sols el títol és ja tota una declaració d'intencions. Si pensem en el concepte de "poder" en l'accepció de "domini que hom té sobre algú o sobre alguna cosa", no és el que hi trobarà, sinó més aviat el poder entès com a "facultat que posa en estat de fer alguna cosa". Per tant, les autores estableixen una perspectiva acurada: no es tracta de traslladar a l'àmbit femení una accepció del terme que fins no fa gaire monopolitzaven els homes, sinó d'aplegar i comentar fonts textuais que ens informen de la facultat que les dones tenien de fer alguna cosa en diferents àmbits i períodes de les cultures grega i romana.

ROSER HOMAR

rhomar@ub.edu

D.O.I.: 10.1344/Lectora2025.31.22

Universitat de Barcelona